

Научни сарадник др Јасмина Играчки

Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд

ДИГИТИЛИЗАЦИЈА ЗАТВОРСКОГ СИСТЕМА – КОРАК КА БУДУЋНОСТИ¹

Развој човечанства убрзава се геометријском прогресијом. Технологија ће напредовати у оквиру Интернета ствари, веишачка интелигенција ће радити многе послове које тренутно раде људи, наша тела ће бити толико „хај-тек“ да нећемо моћи да разлучимо шта је у нама природно, а шта артифицијелно. Четврта индустријска револуција је стигла. Дигитализација ће обухватити све сегменте друштва, наравно и правосуђе као један од значајних друштвених сегмената. У раду дајемо нека од могућих размишљања о дигитализацији затворског система. Вероватно да ће садашњи изглед затвора бити једна од фаза у развоју пенитенцијарних институција. Са дигитализацијом затвора улазимо у затвор будућности који би требало боље да задовољава потребе затвореника током издржавања казне, али и боље и ефикасније управљање затворима. Нове технологије ће омогућити боље праћење сваког затвореника, како унутар затворског система тако и ван затворског система.

Савремена технологија ће играти кључну улогу у решавању битних проблема који су присутни у савременом затворском систему као што су: пренасељеност, висок степен поврата, неефикасна ресоцијализација, висока цена трошкова, јак неформални систем и сл. Очекује се да дигитализација затворског система понуди нове начине суочавања са овим проблемима, тако што помаже да се преступници задрже ван традиционалних затвора и понуде алтернативна решења у ефикаснијој борби против криминалитета.

Кључне речи: Дигитализација затвора; Затвор будућности; Ефикаснији третман; Технолошка револуција; Криминалитет; Ресоцијализација.

Јасмина Играчки, jasminaigracki@yahoo.com.

¹ Рад је настао као резултат истраживачког ангажовања према Плану и програму рада Института за криминолошка и социолошка истраживања за 2024. годину, број 451-03-66/2024-03/200039, који је одобрило Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

1. УВОД

У времену глобалних промена, где се све брзо мења, све су већи изазови, али и веће препреке као што су климатске промене, пандемије, геополитички изазови и промене, миграције, планирање будућности представља прави изазов и важније је него икада пре. Самим тим, благовремено препознавање трендова, предности и мана, од велике је важности да изазове претворимо у нове могућности, као и развојне прилике.

Увођење нових дигиталних технологија је један од најважнијих фактора који се тренутно користе за преобликовање друштва у зависности на начин на који пружају своје услуге. Све државе широм света су усред историјске трансформације јер напуштају аналогне оперативне моделе у корист дигиталних система, те је неизбежност дигиталне трансформације, да обликује начин на који се правда врши и доживљава. Свакодневни живот људи, предузећа и друштва стварају ново дигитално окружење, и интеграција нових технологија омогућава и велике могућности за више сарадње и партиципативне односе. На овај начин би се омогућило релевантним заинтересованим странама (тј. грађанима, предузећима и невладиним организацијама) да активно обликују политичке приоритете, сарађују у дизајнирању јавних услуга и учествују у њиховом пружању како би се обезбедило више кохерентнија и интегрисанија решења за сложене изазове.

Брзи напредак у примени технолошких решења у затворима широм света је у експанзији. Иницијативе за увођењем дигиталних технологија које затвореници и особље користе су обећавајуће у многим државама, иако постоје многобројне фундаменталне баријере. Државе се ослањају на дигиталне платформе за развој приступа дигитализације засноване на потребама и помоћи осуђеницима да избегну утицај затвора и припреме се за успешно укључивање у заједницу. Платформа подразумева реализацију заједничких дужности и одговорности између људи који владају и оних којима се управља у дигиталном простору. На тај начин се повећава ефикасност и оснажује однос између правосудног система и преступника/осуђеника, изграђују се односи између затвореника, њихових породица, затворског особља и струковних организација, чиме се постиже боља примена дигиталних решења.

Увођењем информационих технологија у затворе применом рачунара, омогућила би се ресоцијализација осуђених лица у смислу омогућавања образовања и контакта са породицом. Самим тим би и емотивно стање затвореника било од великог значаја за преваспитање. Преваспитна служба би могла да успостави сарадњу са породи-

цом и родбином затвореника у циљу бољег упознавања личности и успешнијег и погоднијег процеса спровођења третмана.²

Развојем и применом информационих технологија поспешило би се образовање како осуђеника тако и самих службеника унутар затворског система, подигао би се ниво знања и вештина за коришћење дигиталних знања и омогућило боље запошљавање, поспешило квалитет рада, обезбедили се бољи послови након издржане казне затвора, омогућило би се учење на даљину, а образовни програми и наставни процеси прилагођени потребама информационог друштва.

Интернет се више не може игнорисати и сврставати у привилегије, већ се мора посматрати као право путем којег се долази до информација и уживања у осталим правима. Препорука Савета Европе о затворским правилима каже да: Током издржавања казне затвора, живот изнутра ће личити на живот изван затворских зидина, колико год је то могуће.³ Нека права су изгубљена, али у принципу само она која су ограничена као природна последица затвора. Затвореник је кажњен самим тим што му је одузета слобода, тако да услови под којим осуђеник борави, не смеју додатно увећавати патњу и изазивати депривације, које иначе затварање подразумева. Модерни системи, с друге стране, представљају системе код којег се строго инсистира на примени његова три основна постулата и то ресоцијализација, индивидуализација и хумано поступање према осуђеницима.

Успешност ресоцијализације исказује се обимом реинтегрисаних преступника, а индикатори ефикасности третмана огледају се кроз рецидивизам, понашање, личност, средину, образовање, контакт са породицом, радно ангажовање.⁴ Сходно томе, осуђена лица су изолована из заједнице, те им је неопходно омогућити приступ релевантним информацијама у контролисаним и безбедним условима. образовање и рад су саставни део модерног затворског система, али и недовољан, јер време у затвору мора бити смислено и корисно проведено како у затвору, тако и након издржане затворске казне.⁵ Подаци истраживања указују на то да се већина затвореника бави неком врстом посла, образовним програмом, спортско-рекреативним активнос-

² Улога третмана у извршењу кривичних санкција, <http://pt.uninp.edu.rs/wp-content/uploads/2013/09/ULOGA-TRETMANA-U-IZVRŠENJU-KRIVIČNIH-SANKCIJA.-pdf>, 04.02.2024.

³ Препорука ПеЦ (2006)2 Савета Европе, <https://rm.coe.int/16804b7cfc>.

⁴ J. Играчки, *Ефекти затвора у ресоцијализацији осуђеника*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд 2020.

⁵ J. Igrački, M. Brašovan Delić, "Treatment of Convicts in the Rehabilitation Process - International Standards", *Journal of Eastern European Criminal Law*, (eds. L.M. Stanila), 1/2023, 112–124.

тима, али ти програми не постижу циљеве које су себи поставили. Испитујући обим примене облика васпитно-корективног рада са осуђеницима, резултати показују да се индивидуални рад примењује у 78%, групни у 15% а сви остали облици рада у 7% случајева.⁶ Када је реч о образовању и стручном оспособљавању затвореника, као битном фактору у процесу ресоцијализације, изневерена су очекивања. Процес укључивања у живот на слободи, претходи образовању и обукама унутар затвора, на које осуђена лица имају право.⁷ Сматрамо, да би употребом дигиталних технологија, била већа заинтересованост осуђеника да се укључи у образовање и рад, јер су многа истраживања показала, да приликом мотивисања за неке програме, одазив је био добар (изучавање заната, сликање, певање, спортско рекреативне активности..), по принципу награде и казне.

Дигитална рехабилитација преступника јесте кључ поновног уласка преступника у друштво. Дигитална писменост ће му омогућити лакши начин да дође до посла, а тиме и веће могућности након затвора у дигитализованом друштву. Већина преступника је дигитално неписмено, зато што никада нису користили дигиталну технологију или зато што им је био ускраћен приступ у било ком тренутку док су били у затвору. Предности употребе рачунара у затворима су многобројне и огледа се кроз физичко и ментално здравље и благостање, смањењем злоупотребе психоактивних супстанци, смањењем рецидивизма, запошљавањем и рехабилитацијом, личним развојем и самоизражавањем, бољем контакту са породицом, образовањем. Омогућити преступнику учење и образовање би требало да буде основни приоритет за затворске администраторе. Обука би се могла одвијати у затвору или, употребом *Skype*, те би тако преступници могли да похађају наставу на даљину. Савладавањем савремених вештина и знања, осуђеничка популација би лакше дошла до посла и имала стабилност након издржане казне затвора.

Пракса указује да већина затвора још увек је ван мреже и не задовољава дигиталну област. Како би олакшали глатку транзицију назад у друштво и осигурали побољшани квалитет живота након затвора у технолошки напредном друштву, неопходно је сагледати неколико сегмената, како би се видели ефекти како по појединца тако и по друштво. Пре свега, комбиновањем тренутних дигиталних технологија са проширеном и виртуелном реалношћу у дигиталној рехабилита-

⁶ Ј. Играчки, (2020), 87.

⁷ Ј. Igrački, М. Brašovan Delić, 112–124.

цији затвора могу се створити модели који негују нову реалност рехабилитације затвора.

2. ДИГИТАЛИЗАЦИЈА – КОРАК КА БУДУЋНОСТИ

У новије време, о поступању са преступницима, воде се честе дискусије, и то у погледу ефикасности традиционалног система и успостављање савремених облика реаговања, на оне који су извршили лакша кривична дела и код којих постоји дилема о делотворности казне затвора. Постоји низ негативних последица посебно у односу на постпеналну социјалну интеграцију, што се посебно може видети из високе стопе повратника, долази до дехуманизације, социјалне деградације, стигматизације, криминалне инфекције, али и других последица и појава које у знатној мери негативно утичу и на ресоцијализацију. Сагледавајући целокупну реализацију институционалног третмана, затим његову делотворност, као и негативне последице које се односе на казну затвора, уочавају се четири темељна разлога за критику и то: а) изразито висока стопа пенолошког криминалног поврата (пенолошки рецидивизам), б) све већа пренатрпаност пеналних установа, в) велики новчани издаци за њихово финансирање и г) све бројнија и све уверљивија сазнања о малим позитивним и великим негативним ефектима третмана у таквим установама. Неки од најчешћих фактора ризика од поновног извршења кривичног дела су: ниво образовања, радни и професионални статус, ментално и физичко здравље, ставови и самоконтрола, животне вештине и др.

Променом криминалне политике, и увођењем нових технологија, ови проблем могли да се смање у већем обиму. Наиме, одмеравање казне, нарочито код оних осуђеника са кратком казном, или оних везано за кривична дела злоупотреба опојних средства. Процент поврата у српским затворима је између 65 и 70 одсто.⁸ Овако висок проценат рецидивизма може се приписати недостатку програма која помажу лицима која су отпуштена са издржавања казне затвора да се укључе у нормалан друштвени живот, јер по изласку из затвора углавном не поседују лична документа јер су она у међувремену истекла, немају новца нова да прибаве, њихове породице су растурене, не могу да пронађу посао због дискриминације, и многих других негативних последица издржавања казне затвора.

Најбројнија затворска популација је у Сједињеним Америчким Државама, више од 2,2 милиона. Посматрајући стопу затвореника на 100 000 становника, највећа стопа је у Сејшелима и износи 799 осуђе-

⁸ Министарство правде, Управа за извршење кривичних санкција, Статистика, <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/lt/articles/statistika>.

ника на 100 000 становника. У САД та стопа износи 698 затвореника на 100 000 становника. Више од половине земаља имају стопе ниже од 150. Интересантан је податак да је последњих деценија порасла женска затворска популација за 18%.⁹ У Великој Британији, просечна цена по затворенику је приближно 40.000 фунти (53.000 долара) годишње. Са око 85.000 затвореника, Британија троши више од 4,5 милијарди долара годишње на своје затворенике. Трошкови по затворенику у другим деловима Европе варирају, од 3 евра по затворенику дневно у Бугарској до 621 евра у Шведској.

Затвор је најскупља казна. Затворски систем Србије је коштао државу око 60 милиона евра 2018. године. Толико се троши на одржавање зграда, исхрану осуђеника, плате запослених, грејање, превоз притвореника од суда до затвора и све друго што је неопходно да би свакодневно функционисао систем у коме живи и ради 11.000 осуђеника и 4.000 запослених. Један затвореник у Србији је 2018. години коштао државу између 14 и 15 евра дневно, што је податак Управе за извршење кривичних санкција, а данас 2024. године од 30/50 евра дневно. Затвор много кошта државу, а не доприноси смањењу криминала. Дуготрајне казне затвора су популарне у јавности, а при томе се заборавља да је за превенцију криминала много ефикаснија висока вероватноћа откривања и хапшења.¹⁰

Затвори све више имају функцију да изолују криминалца из друштва, а све мање да га преваспитају и припреме за живот на слободи. Зато је све већи број повратника – оних који поново учине кривично дело по изласку из затвора. Чак и они који су се иза решетака нашли први пут и то у кратком временском периоду, бивају заражени криминалном инфекцијом. Уместо да буду обучени за неки посао, који ће им помоћи да се прилагоде када изађу, они се у затворима уче криминалу.¹¹

Подаци о рецидивизму су поражавајући: у року од три године од пуштања на слободу, 68 % ослобођених затвореника у САД, бива повово ухапшено; у року од пет година, повратника је у 77 %. У Великој Британији, 59 % чије су казне мање од 12 месеци понове кривична дела у року од годину дана. Ови подаци говоре, да нису само затвори погођени овим проблемом, већ и полиција и судови. Смањењем затворске популације, постигло би се, да већи број лица казну

⁹ World Prison Population List, <https://nicic.gov/world-prison-population-listeleventh-edition>.

¹⁰ Ј. Играчки, З. Стевановић, „Утицај политике строгог кажњавања на ресоцијализацију затвореника: шта показује реалност?“ *Суверенитет и рад међународних судова*, Међународно удружење за кривично право, Тара 2018.

¹¹ *Ibid.*

издржава ван затворских установа, било оних који су починили преступ први пут или поновили преступ. Архитектонски дизајн савремених затворских објеката, направљен је тако да се избегне било каква употреба кабловских или бежичних мрежа од стране затвореника. Употреба бетона, гвожђа и изолационих материјала смањује могућност уградње бежичне широко појасне мреже, који фаворизује уградњу нових технологија. Увођењем дигиталних технологија, руководиоци завода би имали на располагању нове начине за спречавање криминалног понашања, а судије би имале и друге опције за изрицање казни осим класичног затвора.

Електронско означавање, уз могућност комбиновања са другим подацима, побољшало би праћење условног отпуста од стране повереника за условни отпуст. Такође, користећи геопросторно мапирање, омогућило би се повереницима да благовремено уочи непоштовање одлуке суда од стране осуђеног лица, да ли условно отпуштено лице иде на часове, на лечење, или пак се налази у месту које је означено као забрањено или постоји сазнање да се у тој области налазе дилери дрога или барови. Оваква сазнања помогла би повереницима за условни отпуст да благовремено интервенишу, и потенцијално спрече даље злочине. Ова могућност контроле од стране повереника за условни отпуст, посебно има могућност да надгледају преступнике са проблемима злоупотребе психоактивних супстанци. Сличан пројекат постоји у Лондону, “ознака трезвености”, за праћење појединаца осуђених за злочине у вези са алкохолом. Носи се нон-стоп, ознака мери знојење сваких 30 минута и ако се открије алкохол, обавештава службеника за условни отпуст.

На овакав начин може се утврдити и који програми рехабилитације су успешни, а који мање. Уколико би се утврдило да одређени програм функционише, уз друге показатеље и податке, судије би могле да такве програме користе за више преступника, и тиме уштеде много новаца за државу, а преступник би избегао све негативне ефекте затварања. Рецимо, у Великој Британији цена обележавања износи 6.000 фунти годишње, а цена боравка у заводу износи 40.000 фунти годишње. Такође, на сличан начин би се могле користити и мобилне апликације. Слично електронском означавању, преступник би се пратио путем апликације коју би преузео повереник за условни отпуст, и тако пратио куда се он креће, и где се налази у датом моменту, те благовремено интервенисао у случају високоризичног понашања. Недавно је рађена студија у Масачусетсу, где је било укључено 30 преступника који су били зависници од психоактивних супстанци. Преступници су повезани са алатима за друштвене мреже и слате су им мотивационе поруке током дана, како би остали у опоравку. Сту-

дија је показала, да је апликација била отворена у просеку 62 % дана када су је учесници имали у периоду од четири месеца, што је био показатељ да је апликација за подршку имала позитивне ефекте.

Наравно, рехабилитација треба да буде главни циљ затварања, јер је чињеница да ће већина затвореника, у једном тренутку поново ући у друштво. Такође, једна од могућности је употреба Скупе-а, јер на тај начин осуђеници могу похађати часове стручног усавршавања и разговарати са члановима породице. Породица игра кључну улогу у животу осуђеног лица, и повезујући се са породицом, могу пратити активности своје породице, одржавати односе које ће им бити од велике важности након изласка из затвора. Смештање осуђеника у близини породице, смањило би трошкове и обезбедило континуирани контакт, што би олакшало касније да осуђено лице се боље уклопи и прилагоди спољњем свету. Користећи *Skype*, осуђена лица добијају могућност да похађају часове на даљину. Практичне вештине и знања би им омогућили веће могућности, за проналажење посла и дало неку стабилност након затварања. Контакт са породицом је по ЗИКС-у Републике Србије могућ путем посета, телефона и писама. Посете зависе од тога у коју групу је осуђено лице распоређено, а најмање то је два пута месечно по сат времена. Телефон је дозвољен четири пута недељно по 15 минута, док је преписка писмима неограничена.¹² Многа осуђена лица имају прачног партнера/партнерку, децу, па се поставља питање одржавања породичне заједнице.

Дељењем информација и међуагенцијском сарадњом уз *Skype*, могла би се успоставити боља комуникација и сарадња што би помогло и осуђеним лицима. Такође, након изрекнуте казне, судови би могли електронским путем да обавесте затвор о предстојећем трансферу затвореника, условима и одредбама казне, довођења осуђеника на саслушање, као и свим другим информацијама. Затвореници би могли да сведоче на даљину, као и да разговарају са својим адвокатом. Ово би био и безбедоносни аспект, јер лице не напушта објекат, као и финансијски, јер се не троши новац за трансфер осуђеника до суда. Путем *Skype* би се и информације о криминалним активностима извршеним у оквиру затворских група, могле пренети полицијским управама, те тако би се проблематични преступници могли пратити након пуштања на слободу. Уколико би се прилагођавала персонализована рехабилитација, као што су саветовања, здравствена нега и обука према индивидуалним потребама и циљевима затвореника, тада би они били у бољој ситуацији да буду боље опремљени и да граде

¹² Закон о извршењу кривичних санкција – ЗИКС, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 55/2014 и 35/2019.

нове животе по изласку из затвора. Управљање затвореницима¹³ је изузетно захтеван посао, што је дужност затворских службеника. То подразумева, да се особа опсервира од уласка у затвор до тренутка враћања у друштвену заједницу. Оног тренутка када се затвореник региструје и додели му се ћелија, креира се индивидуални профил како би добио одговарајућу одећу, храну, лекове и обуку. Тада профил постаје јединствени досије затвореника током његовог или њеног боравака у затвору. Уколико би се извршила аутоматизација таквих система, у поређењу са често нетачним вођењем евиденције на папир, резултати би у многоме побољшали ефикасност затвора.

Одговорност затворског обезбеђења¹⁴ је једна од најодговорнијих послова у затвору. Они су дужни да спрече затворенике да побегну, да спрече уношење илегалне робе у затвор, да заштите затворенике једне од других, да заштите затворске службенике и особље, као и посетиоце установе. Употреба ЦЦТВ, сензора и система за надзор се све више користе за надгледање високо ризичних подручја као што су затворски простори, затворске ћелије, простори за посетиоце, собе за вежбање и кантине, а и све више се користе беспилотне летелице за праћење подручја око затвора, дању и ноћу за шта су такође задужени припадници затворског обезбеђења.

С обзиром на то да је време дигитализације и модернизације, и затвори изискују да интелигентне технологије обезбеде додатне нивое безбедности, посебно јер затвори постају пренасељени, а број особља све мањи. Примери како нове технологије могу да помогну затворима у циљу побољшања безбедности укључује форензичке методе; препознавање прстију, лица и очију, праћење затвореника и упозорење особља уколико се појави могућност да ће неко бити у опасној ситуацији или ако улази у забрањено подручје, сензори који се активирају у ситуацијама које укључују дрогу, ватру или пуцњаву. Истраживања су показала, да осуђеници који у затворима не успеју да редефинишу своје циљеве и да се успешно ресоцијализују у друштвену заједницу, најчешће рецидивирају. То надаље значи, да казна затвора није увек довољна да спречи лице да поново изврши кривично дело. С тога, је од великог значаја, да се време које лице проведе у затвору искористи на најбољи могући начин у решавању многих фактора који утичу на повећање ризика од понављања дела, и враћања у затворску установу.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*

3. ДИГИТАЛИЗАЦИЈА У СРБИЈИ И ЕВРОПИ – ЖИВОТ НАКОН ЗАТВОРА

Казнено-поправни објекти лишавају затворенике свих основних друштвених и културних постулата који су некада чинили срж њиховог идентитета. Преступници су међу маргинализованим групама који су искључени из дигиталног приступа јер немају моћ да доносе одлуке о питањима која утичу на њихову будућност док су у затвору. Они који су дуго били у затвору неће препознати савремени свет након пуштања на слободу јер немају искуства са дигиталним алатима које ће користити за функционисање у дигиталном друштву.¹⁵

По изласку из затвора, осуђеници се суочавају са дискриминацијом и имају у старту мање могућности за каријеру од обичних грађана због свог криминалног досијеа. Отежавајућа околност је и што је њихово дигитално незнање, док су били у затвору, повећало фактор сложене и тешке ситуације који резултира појачаном дигиталном и друштвеном искљученошћу. Дигитално друштво је створило нове услове за друштво и казнено-поправне службе би требало да разумеју и испуне те услове, како би осуђеничка популација била опремљена вештинама за потребе нормалног живота у заједници.

Дигитална трансформација као универзални феномен створила је нову реалност у рехабилитацији затвора. Она промовише социјалне вештине затвореника, самопоштовање, рехабилитацију и реинтеграцију у друштво.¹⁶ Када преступник буде пуштен на слободу, он такође треба да буде спреман за живот ван затвора. Као резултат тога, требало би да имају посао, место за живот, мрежу пријатеља и позитивне односе са својом породицом и пријатељима. Све ове ствари су кључне за континуирано и добро уклапање у друштвеној заједници.¹⁷

Ово такође имплицира да се фундаменталне друштвене промене повезане са процесима технолошког развоја, употребом иновативне информационо-комуникационе технологије (ИКТ) и путем ка дигиталним друштвима морају узети у обзир у конструисању и дизајни-

¹⁵ C. McDougall, et al. “The impact of digital technology on inmate behavior and recidivism: A natural stepwise design”, *Journal of Experimental Criminology* 4/2017, 455–482.

¹⁶ T. Rantanen, E. Jarvelainen, T. Leppalahti, “Prisoners as users of digital health care and welfare services: A Finnish attitude survey”, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 11/2021, 1–14.

¹⁷ Center for Social Justice. (2021). Digital Technology in Prisons: Unlocking Relationships, Learning and Skills in UK Prisons. January, <https://www.centrefor-socialjustice.org.uk/wp-content/uploads/2021/01/CSJJ8671-Digital-In-Prisons-210604.pdf>; F. Vilhelmsson, G. Jackson, O. Makne, *How can ICT make an offender better prepared for release?* EuroPris ICT Expert Group, 2017.

рању савремених затворских програма.¹⁸ Ванредно одобравање права затвореника је напор који спроводи у циљу да припреми затворенике за корисну реинтеграцију у заједницу. Многи затвореници се осећају неспремнима за ослобађање, емоционално, практично и финансијски, јер недовољан људски и друштвени капитал отежава суочавање са изазовима свакодневног живота ван затвора.¹⁹

Питање права, обавеза и положаја затвореника у Србији регулисано је ЗИКС-ом и Правилником о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора²⁰ те у циљу очувања и унапређења људских права осуђених лица донета је и Стратегија развоја дигиталних вештина у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године, као национални стратешки програм којим се на целовит начин уређује развој дигиталних вештина становништва, усвојила је Влада Републике Србије, као и Стратегија развоја правосуђа за период 2020–2025. године;²¹ Стратегија одражава континуитет и наслања се на Дигиталну агенду за Србију коју чине Стратегија развоја информационог друштва у Републици Србији до 2020. године и Стратегија развоја електронских комуникација у Републици Србији од 2010. до 2020. године, такође, у Србији од 2017. године постоји и делује тело надлежно за послове дигитализације – Канцеларија за информационе технологије.

Република Србија је Стратегијом²² донела мере за употребу информационих технологија у систему извршења кривичних санкција.

Ова мера спровешће се кроз следеће активности:

- Увођење јединственог информационог система у све заводе за извршење кривичних санкција;
- Миграција података у јединствени информациони систем у свим заводима за извршење кривичних санкција;
- Израда приручника за коришћење јединственог информационог система;

¹⁸ S. Taugerbeck, *et al.* “Digital participation in prison - an analysis of public discourse on the use of ICT by prisoners”, *PACM on Human-Computer Interaction* 3/2019, 1–26.

¹⁹ E. Andvig, *et al.* „Prisoners' perceptions and experiences of how they were prepared for release from a Norwegian open prison” *Nordic Journal of Criminology* 2/2021, 203–14.

²⁰ Правилником о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 110/2014.

²¹ Стратегија развоја правосуђа за период 2020–2025. године, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 101/2020.

²² Република Србија, Министарство правде, Управа за извршење кривичних санкција, Стратегија развоја Система за извршење кривичних санкција за период 2021–2027. године, Београд 2021.

- Спровођење обука запослених у свим заводима за извршење кривичних санкција за коришћење јединственог информационог система;
- Развој софтвера за финансијски сектор и за управљање људским ресурсима као централних места за прикупљање података о лицима и запосленима;
- Даља интеграција софтвера за евиденцију лица лишених слободe (САПА) са централним софтвером Министарства правде Републике Србије у делу увођења размене докумената;
- Даље унапређење система електронског надзора за потребе алтернативних санкција као и опремање канцеларија савременом безбедносном опремом у ИТ области.

У циљу успешнијег спровођења и примене мера, неизбежан је и дигитални процес правосуђа.²³ Пре свега, електронско вођење кривичних предмета, суђење и друге радње које су у опису рада судова, сарадња са другим институцијама попут: полиције, тужилаштва, центром за социјални рад, пореском управом, царином, јавним бележницама, катастром, и другим органима, а све у циљу постизања резултата у расветљавању и доказивању и лишавању слободe извршилаца кривичних дела. Дигитализација би довела и до брже размене информација, доказног материјала, истражних рочишта, судских претреса и свих других процесних радњи, што би умањило трошкове и време. Путем комуникационих алата и безбедним приступом систему разменила би се велика количина информација и доказа у кратком временском року, што би смањило време у комуникацији приликом прекограничне и међународне сарадње, а све кроз високо обезбеђен ИТ систем. Не мали значај употребе дигитализације, огледа се и у примени превентивних мера, као и употребу техничких средстава, посебно у фази истраге, чиме се оснажује законитост саме доказне радње и јачању фер суђења. И поред међусобног преплитања, поступак дигитализације у самом кривичном поступку, не би требало да се меша прибављање, чување и коришћење дигиталних доказа у самом поступку. Они могу бити у неком од облика датотеке – фајла, који потиче из електронског извора, као што су: е-пошта, СМС поруке, вибер преписка и комуникација преко сличних апликација, објаве на друштвеним мрежама, аудио и видео записи као и електронске финансијске трансакције. Сви докази се могу наћи на мобилном телефону, кућним конзолама, преносивим УСБ меморијама, модерним сатовима и др. Нажалост, у нашој судској пракси, они су ретка

²³ Стратегија развоја правосуђа за период 2020–2025. године, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 101/2020.

појава, наспрам материјалних доказа на којима судови најчешће заснивају судске одлуке.

Искуства у примени дигитализације у технолошко напредним земљама, у било ком друштвеном сектору, гледано дугорочно, доноси велике уштеде за државни буџет. У том погледу, и наша Влада је започела дигитализацију у областима управе, чувања архивске грађе, и слично, а притом се оправдано очекује да се уложена средства у дигитализацију врате кроз многобројне уштеде. Применом кривичног процесног права, није само економичност битна, већ је примарно поштовање слобода и права окривљеног лица, а њихово ограничавање дозвољено је само изузетно и када се то законом регулише, као нужно. У том смислу, употреба дигиталних технологија у кривичним поступцима, као што је видео конференција и суђење на даљину, требала би бити под великим опрезом, како не би дошло до повреде права окривљеног лица, на недискриминантан начин и временски ограничена.

Такође, један од главних проблема јесте, то што не постоји потребан ниво осећаја и свести за примену дигитализације у систем, од стране државне администрације. У Србији државне институције попут затвора још увек нису навикли на отворену комуникацију путем интернета, већ се преферирају традиционални начини. Наравно, искуство развијених земаља носи велики ризик од неуспеха и неефикасности, и није лако дигиталне технологије уклопити у општи контекст економске политике једне земље, а посебно када постоје подаци о компјутерској писмености у Републици Србији, које редовно објављује Републички завод за статистику у статистичким годишњацима, који показују да је 34,2 % лица старости 15 и више година компјутерски писмено, док је 14,8 % лица делимично компјутерски писмено. Посматрано по полу, међу компјутерски писменим лицима учешће мушкараца и жена је готово изједначено (50,4 % мушкараца и 49,6 % жена је компјутерски писмено), док је међу компјутерски неписменим лицима веће учешће жена (54 %) него мушкараца (46 %).

Сходно овим подацима, разумљиво је што негодуете јавно мњење за увођење рачунара у затворски систем. Међутим, корист од употребе рачунара у затворима имају осуђена лица и њихове породице, али индиректно, корист би имало цело друштво. Негидовање се односи на безбедност и политику кажњавања. Када је безбедност у питању, поставља се питање безбедне употребе рачунара од стране осуђених лица или од стране спољних нападача. Надаље, осуђена лица могу употребом рачунара и Интернета, вршити кривична дела, претити жртвама, приступити неприкладним сајтовима и експлоатисати их, а спољни корисници би могли да изврше дела сајбер криминала и угрозе прива-

тност, или украду личне податке или промене неке податке. Како би се држава и њене институције обезбедиле и заштитиле од оваквих и сличних ситуација, пракса је показала да постоје многобројне технологије за заштиту информационог система у циљу смањења или онемогућавања злоупотребе од стране спољних корисника, а што се тиче самих осуђених лица, довољно је да немају приступ интернету. Када је реч о јавном мњењу, замерка је томе, да затвор треба да представља казну, а не погодност.

Сагледавајући ове податке, разумљив је став појединих држава, и Републике Србије, као и управних судова, да затвореници не могу тражити приступ Интернету, на било који начин, што се поткрепљује чињеницом да се такав приступ може искористити, од стране затвореника за своје криминалне активности. Привилегија приступа Интернету, је однос везан за образовање. Поједине државе уводе информационе технологије, управо како би осуђеницима обезбедиле образовање како би се боље уклопили касније по изласку, једнаким условима друштвене заједнице.

Међутим, поједине државе, као што су Француска и Енглеска, стриктно забрањују употребу Интернета у затворима. Када је реч о употреби Интернета у затворима, у другим државама, Канада још увек ради истраживања како то функционише у другим државама у окружењу. Осуђеници имају могућност да користе одређене рачунаре у установи, који служе за учење, рад, рекреативне програме, али строго контролисано. У Сједињеним Америчким државама постоје више комерцијалних платформи за пружање услуга осуђеним лицима (*Jpay, SmartJailMail, Smart Communications* итд.), а такође постоје и многи веб сајтови који нуде познанство са осуђеним лицима, слично фејсбуку, али за затворе. *Jpay*, на пример, омогућава да се кроз електронску поруку пошаље видео порука од 30 секунди (видеограм). Све услуге које пружају наведене платформе се наплаћују.²⁴ Белгија има систем *PrisonCloud*, који дозвољава приступ Интернету, позивање и преузимање филмова, из своје ћелије. У Шпанији није дозвољен приступ интернету у затворима, али по њиховом закону осуђеним лицима која нису имала посету ниједном у четири месеца, омогућено је да траже одржавање комуникације путем видео конференције, под условом да затвор има могућности за то. Када је реч о Немачкој, парламент је 2016. године започео пилот пројекат “ресоцијализација кроз дигитализацију” бр. 17/2769 од 08.03.2016. године, где би осуђена лица имала приступ интернету. Циљ пројекта је ресоцијализација и

²⁴ Federal Bureau of Prisons, <https://www.bop.gov/inmates/communications.jsp>, 18. април 2024.

реинтеграција осуђених лица "тако да могу изаћи из притвора у потрази за становањем, гледати на тржиште рада, користити образовне услуге и посетити портале вести.²⁵ Осуђеници могу филтрирано да претражују Интернет, пишу е-пошту и управљају унутрашњим и спољним пословима администрације. Техника има заштиту корисничким именима и кодовима, те је предупређена злоупотреба, и интернет не би требао бити доступан злостављачима деце, педофилима и интернет преварантима. Пилот пројекат се финансирао с 250.000 еура годишње за 2018. и 2019. годину. Ако би се проширио на све затворе у Берлину, то би коштало око 3.000 људи у затвору и куповну цену од око 200 еура по таблету са око 600.000 еура годишње.

Када је реч о Италији, Одељење за надзор у затворима (Дап) издао је 2. новембра 2015. године, бр. протокола 0366755, циркуларно писмо која диктира смернице о коришћењу рачунара и интернетске везе у сврху студирања, радног оспособљавања и стручног усавршавања у затворима у Италији, као и употреба *Skype*, како би се олакшао однос између осуђеника и чланова породице. Међутим, приступ Интернету могућ је само у заједничким просторијама како би се запосленима олакшао надзор. Циљ је проширити ове могућности свим осуђеним лицима како би могли добити образовне и стручне квалификације, као и да омогући већем броју осуђеника рехабилитацију.²⁶

Веома занимљив пројекат урадила је Финска 2018. године, са циљем да се уведе нови концепт затвора који користи дигиталне услуге за рехабилитацију, образовање и реинтеграцију. Пројекат Паметан затвор²⁷ уводи нови концепт затвора инсталирајући ћелијске терминале са паметним системом у нови женски затвор у *Hameenlini*, и развије употребе дигиталних услуга у свим јединицама Агенције за кривичне санкције (ЦСА). Ове услуге укључују ограничен приступ интернету, размену порука, видео позиве, куповину ствари из затворске кантине и учење са преносивог ћелијског терминала, који се може

²⁵ Das offizielle Hauptstadtportal, <https://www.berlin.de/.../s1811575-pilotprojekt-resozialisierung-durch-digitalisierung-im-berliner-justizvollzug.pdf>; Pilotprojekt „Resozialisierung durch Digitalisierung“ im Berliner Justizvollzug, <https://www.parlament-berlin.de/ados/17/Recht/vorgang/r17-0274-v.pdf>; Berliner Morgnepost, <https://www.morgenpost.de/berlin/article212796777/Haeflinge-sollen-Internetzugang-und-Computer-erhalten.html>, 18. април 2024.

²⁶ [https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_1_8_1.page;jsessionid=8+TtOp7LLnpZXz6YFzRz7Hl?facetNode_1=0_2&facetNode_2=4_10&facetNode_3=1_1\(2015\)&contentId=SDC1192008&previousPage=mg_1_8](https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_1_8_1.page;jsessionid=8+TtOp7LLnpZXz6YFzRz7Hl?facetNode_1=0_2&facetNode_2=4_10&facetNode_3=1_1(2015)&contentId=SDC1192008&previousPage=mg_1_8), 18. април 2024.

²⁷ Criminal Sanctions Agency. (2020, August 5). German Gerdes selected as the smart prison system supplier, <https://www.rikosseuraamus.fi/en/index/topical/pressrel-easesand-news/Pressreleasesandnews2020/germangerdeselectedassmartprisonsystemsupplier.html>, 19. април 2024.

користити не само у ћелијама, већ и у другим затворским објектима. Програм је осмишљен тако да ће затвореници током 2021. године похађати курсеве дигиталних вештина, чиме ће се испитивати утицај Паметног затвора на праксу и културу затворске популације, као и искуства затвореника и особља о паметном затвору и његовом рехабилитационом утицају. Затворска популација тада може користити систем за поруке, да контактира здравствене службе и друге органе, да упути захтев за видео позиве, контактирају особље, да путем видео позива контактирају са породицом и рођацима. Овај ћелијски терминал има ограничаван приступ интернету преко беле листе. Та листа подразумева моделе преко којег затвореници имају обуке, могу да обаве онлине куповину, и слично. Одабране веб странице подржавају рехабилитацију и управљање свакодневним пословима, нуде коришћење основних канцеларијских алата и могућност читања и складиштења материјала, е-библиотеку.

Обуку из ИКТ вештина, подразумевало је укључивање како затворског особља, тако и саме осуђенике, у циљу да успешно користе паметни систе. Повратне информације особља су такође драгоцене с обзиром на то да би паметни систем требало да олакша и убрза њихов рад јер затвореници могу да шаљу своје захтеве електронским путем и самостално се брину за друге рутинске задатке. Затворско особље такође може пратити неколико видео позива са сопственог лаптопа. Повратне информације од затвореника откривају да је систем једноставан за коришћење и флексибилан за развој.

Предности овог пилот пројекта јесте пројекат је убрзао општи развој дигитализације у свим финским затворима и пробационим канцеларијама. У свим јединицама постоје радне станице за особе у затвору или на условној казни да имају ограничен приступ интернету, скајп позивима и канцеларијским алатима. Бела листа укључује неколико стотина веб локација за рехабилитацију, социјалну подршку и здравствене услуге. Ризик који носи овај пилот пројекат огледа се у безбедносном ризику. Пре пуштања самог система у употребу, независна страна је спровела ревизију безбедности система и лаптопова, контролу законитости, као и добављача. Технички менаџери пројекта CSA²⁸ су урадили анализу и радили на обезбеђивању заштите података и безбедности у систему. Затворско особље, а посебно корисници администратора, добили су инструкције да прате сумњиву употребу уређаја. Такође, и осуђеници, су били упућени о питањима приватно-

²⁸ Criminal Sanctions Agency. (2020, August 5). German Gerdes selected as the smart prison system supplier, <https://www.rikosseuraamus.fi/en/index/topical/pressreleasesandnews/Pressreleasesandnews2020/germangerdesselectedassmartprisonsystemsupplier.html>, 19. април 2024.

сти и безбедности. Дозвола за коришћење читавих интернет сајтова са беле листе мора да се затражи од директора затвора и сви спољни видео позиви са рођацима се прате.

Заговорници људских права и слободе, су били забринути по питању прекомерног броја сати проведених у ћелији и смањеном броју боравка ван ћелија у интеракцији са другим осуђеницима. Одговор је уследио од стране организатора пројекта “Ризици се могу ублажити пружањем довољно смислених живих активности у затворима и мотивисањем свих да учествују у свакодневним активностима, што је већ део финског концепта затвора. Пошто је неизбежно да затвореници морају да проводе неко време у својим ћелијама, ћелијски терминали пружају нешто смислено за рад чак и током боравка у ћелији“.

Кључан модел за рехабилитацију затвореника, и смањење њихових шанси да поново заврше иза решетака након пуштања на слободу огледа се у конвенционалнијим „затвореним“ затворима, где осуђеници могу да се пријаве за боравак у једном од 11 финских затвора отвореног типа. Услед овакве могућности, само један од три пуштена финска затвореника вратио се у затвор, у поређењу са 41 % шведских затвореника, а 43 % у Сједињеним Државама. „Имамо овакав принцип нормалности да затворенике треба третирати једнако иако су затвореници, али треба да имају приступ истим услугама и правима као и други грађани“, рекла је *Puolakka*,²⁹ менаџерка пројекта за фински пројекат Паметног затвора. Финска влада процењује, да држање затвореника у отвореним установама као што је Лаукаа, кошта око 30 % мање него у затвореном затвору. Финска је проглашена за најсрећнију државу на свету, а има и једну од најнижих стопа затварања у Европи.

4. ЗАКЉУЧАК

Да би затвор будућности постао стварност, руководиоци завода, требало би да се позабаве изазовима пренасељености, високим трошковима и високом стопом рецидива. Дигиталне технологије, су једне од могућности, које нуде нове начине суочавања са овим проблемима, тако што помажу да се преступници задрже ван традиционалног затвора. Подржан дигиталном технологијом, затвор сутрашњице може да постигне оно што је затвор увек требало да уради: не само да казни преступнике, већ, да им пружи обуку и подршку која им је потребна да изграде бољи живот након затвора. Пракса је показала да пренасе-

²⁹ P. Puolakka, S. Van De Steene, “Artificial Intelligence in Prisons in 2030. An exploration on the future of Artificial Intelligence in Prisons”, *Advancing Corrections Journal* 11/2021.

љеност затворског система има низ последица, као што су: повећан стрес међу осуђеницима, што доводи до насилничког понашања, разних депривација, неадекватна здравствена заштита и ширење болести, смештај који је далеко од породица, што отежава посете, стварање криминалне каријере.

Смањењем броја изречене казне затвора у институцијама, посебно за кратке казне затвора, у знатноме би се смањили трошкови затварања. Цена која варира у Европи од 3 еура по осуђенику, до 621 еура, уштедело би државама много новца за одржавање зграда, исхрану осуђеника, плате запослених, итд. Затварањем, сви су погођени овим проблемом, почев од затвора преко полиције, судова, повереника, до грађана.

Успешна рехабилитација затвореника, активности које ће га боље припремити за повратак у заједницу и побољшати везе између затвора и заједнице пре пуштања на слободу, представљају изазов за осуђеника али и заједницу. Управо дигиталне технологије у затвору, повећаће дигиталну писменост ослобођених особа, и промовисати њихове вештине, те тако донети олакшице код тражења посла, очувању породичних веза, социјалној инклузији и учешће у иницијативама које ће побољшати њихов живот након затвора. Смањењем затворске популације, већи број лица казну би издржавало ван затворских институција, што би допринело добробити самом лицу, али и друштвеној заједници. Висок проценат поврата приписује се недостатку адекватних програма, стигматизацији, лошој ресоцијализацији.

Добро владање у затвору ће утицати на доношење пресуда, што је позитиван предиктор смањења броја понављања кривичних дела. Важна предност дозвољавања личних дигиталних уређаја у затворима је то што би то могло ближе нормализовати затворско окружење са окружењем спољашњег света и гарантовати да затвореници неће остати дигитално искључени када поново уђу у дигитално друштво.

Одсуство дигиталних обука у оквиру програма рехабилитације затвора може се сматрати кршењем људских права. Може се сматрати да затвореници имају исто право на дигиталну здравствену заштиту и услуге социјалне заштите као и остали грађани током боравка у затвору. Дигиталне вештине треба сматрати предусловом за излазак, посебно када се преступник припрема за пуштање на слободу, јер ће преступници морати да користе ове дигиталне услуге да би пронашли посао и смештај, извршили плаћања итд. Неке од најважнијих вештина за успешан прелазак на живот након пуштања на слободу, као што су оне потребне за проналажење посла или становања, све више се ослањају на вештине дигиталне писмености.

Политичка јавност би требало да усклади политику и праксу рехабилитације преступника са дигиталном трансформацијом јер је друштво прешло у дигитално доба и сада се у великој мери ослања на технологију за основне услуге. Требало би да се постарају да развој дигиталних вештина буде кључна компонента рехабилитације затвора. Применом дигиталне рехабилитације могла би се олакшати транзиција назад у друштво и осигурати побољшани квалитет живота након затвора у технолошки напредном друштву. Да би се максимизирала вероватноћа успешне рехабилитације, затворски системи морају да пронађу равнотежу између безбедносних брига и казнене моћи с једне стране и омогућавања затвореницима да воде нормалан живот тако што ће унапредити своје дигиталне основне вештине, с друге стране.

Дигитализација затвора је изазовна, али је корисна и за администрацију и за рехабилитацију и поновни улазак преступника. Проналажење посла по пуштању на слободу и генерално проналажење повратка у друштво које се креће брзим технолошким темпом може довести до изазова не само за оне затворенике који су служили дуге казне, већ и за оне који су имали кратке периоде затвора. Посете и одржавање породичних веза могу бити од кључне важности за процес излечења и смањити ризик од рецидива након пуштања на слободу. Због удаљености коју морају да пређу или пратећих трошкова, многи рођаци и пријатељи не могу да посете своје вољене који су у затвору; стога би проширена и виртуелна стварност могла бити важан додатак технолошком пејзажу дигиталне рехабилитације затвора како би се омогућило људима да се лакше повежу

Дигиталне технологије носе опасности које долазе са њиховим увођењем у казнено-поправне установе, укључујући безбедносна питања и потребу за поверењем у оне који су у затвору. Опасности, међутим, не могу бити веће од предности, а ризици се могу смањити увођењем мера за ублажавање. Дигитални рехабилитациони модел/оквир, ако се усвоји, промовише социјалну инклузију, усклађивање рехабилитације, успешан поновни улазак и побољшан живот након затвора. Посебно се дигитализација, на неки начин, користи да би се побољшао процес затворског живота и помогла несметаној интеграцији затвореника у дигитализовано друштво током њиховог поновног уласка у заједницу.

Мишљења смо да би дигитализација омогућила бољу контролу осуђеника, њихову сигурност, безбедност самих затвора али и друштвене заједнице. Применом дигитализације би се сачињавали профили личности осуђеника, и планирали програми рехабилитације, у циљу бољег остваривања програма ресоцијализације. Дигитализација

би требало да омогући индивидуализацију у процесу кориговања криминалног понашања, те тако би могла значајно унапредити процес преваспитања, али и сталну контролу затвореника након изласка из затвора.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Ackerman, Alissa, Sacks, Meghan, Fyrman, Rich, “The New Penology revisited: The Criminalisation of Immigration as Pacification Straregy” *Jystice Policy Journal* 1/2014;
2. Andvig, Ellen, *et al.* “Prisoners' perceptions and experiences of how they were prepared for release from a Norwegian open prison”, *Nordic Journal of Criminology* 2/2021;
3. Igrački, Jasmina, Brašovan Delić, Marina, "Treatment of Convicts in the Rehabilitation Process – International Standards", *Journal of Eastern European Criminal Law*, (eds. L. M. Stanila), 1/2023;
4. McDougall, Cunthia, *et al.*, “The impact of digital technology on inmate behavior and recidivism: A natural stepwise design” *Journal of Experimental Criminology* 4/2017;
5. Puolakka, Pia, Van De Steene, Steven, “Artificial Intelligence in Prisons in 2030. An exploration on the future of Artificial Intelligence in Prisons”, *Advancing Corrections Journal* 11/2021;
6. Rantanen, Teemu, Jarvelainen, Eeva, Leppalahti, Teppo, “Prisoners as users of digital health care and welfare services: A Finnish attitude survey”, *International Journal of Environmental Research and Public Health* 11/2021;
7. Taugerbeck, Sebastian, *et al.*, “Digital participation in prison - an analysis of public discourse on the use of ICT by prisoners”, *PACM on Human-Computer Interaction* 3/2019,
8. Vilhelmsson, Fredrik, Jackson, George, Makne, Ole, *How can ICT make an offender better prepared for release?* EuroPris ICT Expert Group, 2017;
9. Играчки, Јасмина, “Казнена политика и рецидивизам”, *Право и заповест разума, Правни живот – часопис за правну теорију и праксу* 9/2018;
10. Играчки, Јасмина, *Ефекти затвора у ресоцијализацији осуђеника*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд 2020.

Правни и интернет извори

1. Berliner Morgnepost, <https://www.morgenpost.de/berlin/article2127-96777/Haeftlinge-sollen-Internetzugang-und-Computer-erhalten.html>, 18. април 2024.

2. Center for Social Justice. (2021). Digital Technology in Prisons: Unlocking Relationships, Learning and Skills in UK Prisons, <https://www.centreforsocialjustice.org.uk/wp-content/uploads/2021/01/-CSJJ8671-Digital-In-Prisons-210604.pdf>;
3. Criminal Sanctions Agency. (2020, August 5). German Gerdes selected as the smart prison systemsupplier, <https://www.rikosseuraamus.fi/en/index/topical/pressreleasesandnews/Pressreleasesandnews2020/germangerdesselectedassmartprisonsystemsupplier.html>, 19. април 2024.
4. Das offizielle Hauptstadtportal, <https://www.berlin.de/.../s1811575-pilotprojekt-resozialisierung-durch-digitalisierung-im-berliner-justizvollzug.pdf>; 18. април 2024;
5. Federal Bureau of Prisons, <https://www.bop.gov/inmates/communications.jsp>, 18. април 2024;
6. [https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_1_8_1.page;jsessionid=8+TttOp7LLnpZXz6YFzRz7Hl?facetNode_1=0_2&facetNode_2=4_10&facetNode_3=1_1\(2015\)&contentId=SDC1192008&previousPage=mg_1_8](https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_1_8_1.page;jsessionid=8+TttOp7LLnpZXz6YFzRz7Hl?facetNode_1=0_2&facetNode_2=4_10&facetNode_3=1_1(2015)&contentId=SDC1192008&previousPage=mg_1_8), 18. април 2024.
7. Pilotprojekt „Resozialisierung durch Digitalisierung“ im Berliner Justizvollzug, <https://www.parlament-berlin.de/ados/17/Recht/vorgang/r17-0274-v.pdf>; 18. април 2024;
8. The Finnish Institute for Health and Welfare: DigiIn – Towards socially inclusive digital society, <https://digiin.fi/en/>;
9. Закон о извршењу кривичних санкција – ЗИКС, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 55/2014;
10. Министарство правде, Управа за извршење кривичних санкција, Статистика, <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/lt/articles/statistika>.
11. Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 110/2014;
12. Препорука РеЦ Савета Европе (2006) 2, <https://rm.coe.int/1-6804b7cfc;>
13. Република Србија, Министарство правде, Управа за извршење кривичних санкција, Стратегија развоја Система за извршење кривичних санкција за период 2021–2027. године, Београд, 2021. година;
14. Стратегија развоја правосуђа за период 2020-2025. године, *Сл. гласник Републике Србије*, бр. 101/2020;
15. Улога третмана у извршењу кривичних санкција, <http://pt.uninp.edu.-rs/wp-content/uploads/2013/09/ULOGA-TRETMANA-U-IZVRŠENJU-KRIVICNIH-SANKCIJA.pdf>.

Jasmina Igrački, LL.D.

Institute for Criminological and Sociological Research in Belgrade

DIGITILIZATION OF THE PRISON SYSTEM—A STEP TOWARD THE FUTURE

Summary

The development of humanity is accelerating by geometric progression. Technology will advance within the Internet of Things; artificial intelligence will do many of the jobs that people currently do; and our bodies will be so "high-tech" that we will not be able to distinguish what is natural in us from what is artificial. The fourth industrial revolution has arrived. Digitalization will impact all segments of society, with the judiciary being one of the most significant. In this paper, we present some potential perspectives on the digitalization of the prison system. It is likely that the current appearance of the prison is just one stage in the development of penitentiary institutions. With the digitalization of prisons, we are entering the prison of the future, which should better meet the needs of prisoners while serving their sentences but which should also be managed more efficiently. New technologies will enable better monitoring of each prisoner, both inside and outside the prison system.

Modern technology will play a key role in solving important problems that are present in the modern prison system, such as overcrowding, high rates of recidivism, inefficient resocialization, high operational costs, a strong informal system, etc. We expect the digitization of the prison system to provide innovative approaches to address these issues, including preventing criminals from entering traditional prisons and providing alternative solutions for a more effective crime fight.

Key words: *Prison digitalization; Future prison; More efficient treatment; Technological revolution; Crime; Resocialization.*